

BISERICA și ȘCOLĂ.

Foiă bisericească, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 2 fl. 50 cr.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr., pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERTIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl. v. a.

Correspondențele se se adreseze Redacțiunei

„BISERICA și ȘCOLĂ.”

Er banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Cuvântare

*pronunțată de Pré Sânția Sa, părintele Episcop
al Aradului Ioan Meștanu, la deschiderea se-
siunii ordinare a sinodului eparhial aradan
din 1896.*

**Christos a înviat!
Domnilor deputați!**

Sosind timpul întrunirii noastre în sinod eparhial, Vă salut cu deosebită bucurie Domnilor deputați.

Am avut totdeauna mare dor a Vă vedé în jurul meu; deastădată însă acel dor este mult mai potențat Domnilor deputați, căci, dela ultima noastră întrunire încóce, multe cercări grele au venit și asupra bisericeii noastre străbune, cercări ce causéză mari îngrijiri și dureri inimii mele, cari însă împărțășite, și împărțite și cu Domniile Vóstre, reprezentanții clerului și ai poporului nostru, vor mai ușora sufletul meu.

Se știe Domnilor deputați, că în anul trecut, s'a întemplat ceea ce nu credeam, și la ceea ce nu ne așteptam, s'a întemplat introducerea în viață, a așa numitelor legi politice bisericești, cari ating fórte de aprópe, unele dintre cele mai vitali interese și ale bisericeii noastre naționale, și mai ales simțul religios și dotațiunea clerului.

De asemenea știut este Domnilor deputați, că noi arhieriei bisericeii, ne-am ridicat glasul nostru, în forul legislativ, în contra acelor legi, precum au făcut acésta și reprezentanții clerului și ai poporului, în sinódele eparhiali, și precum a făcut-o și însuși clerul și poporul, în întruniri speciale; dar durere, tóte fără doritul rezultat ca și când și bunul Dumnezeu ar fi voit a ne cerca, pentru slăbirea credinții, la mulți dintre ai noștrii, și pentru întărirea noastră în aceea credință.

În fața acestora nu ne rămase decât, pe de o parte, a lucra la întărirea alor noștrii în credința

străbună; ér pe de altă parte, a ne conforma legii, și a apela precum am și apelat, la clerul și poporul nostru, pentru a suporta și a înfrunta, cu tóată rezoluțiunea și acele cercări grele, dându-i totodată și îndrumările necesari, în privința ținutei și a comportării sale față de acele legi, pentru-ca ele să nu pótă deveni stricăcióse bisericeii noastre.

Deși constat cu satisfacțiune Domnilor deputați, că apelul nostru a aflat pământ bine roditoriu în inima clerului și a poporului nostru: totuși, în fața acelor cercări grele, ni se împune tuturor marea dătorință, de a afla și a aplica mijlóce și mai eficace la paralisarea rēului.

Dacă vom considera, că amintitele legi politico-bisericești, precum spusei și mai nainte, mai ales în două puncte esențiale, ating mai greu, și interesele bisericeii noastre naționale, și anume: în punctul slăbirei simțului religios, și în slăbirea dotațiunii preoțiimeii noastre; atunci vom înțelege, că cele mai sigure mijlóce la paralisarea rēului, ar fi desvoltarea și cultivarea simțului religios la popor, în măsură tot mai mare, și ameliorarea dotațiunii clerului. Ambe acestea atât de strēns legate la olaltă, încât una fără de alta nici să pote cugeta.

Nu să pótă cugeta desvoltarea și cultivarea simțului religios, Domnilor deputați, fără cultivători sau preoți adevărați, și tot asemenea nu se pótă cugeta nici cultivători sau preoți adevărați fără dotațiune corespundătoare. De unde urméză, că pentru cultivarea și desvoltarea simțului religios în popor, trebuie să avem cler la înălțimea chiemării sale, ér un asemenea cler putem avé numai asigurându-i și dotațiune corespundătoare.

Precum binevoști a vedé Domnilor deputați, când vom îngriji de ameliorarea dotațiunii clerului, atunci totodată am îngrijit și de desvoltarea și cultivarea simțului religios în popor, și așa atunci într'adevăr am aflat și am și aplicat cele mai eficace mijlóce, la paralisarea rēului.

De câtă importanță este simțul religios, veți înțelege Domnilor deputați, dacă voiu aminti, că el

fu sădit de însuși Dumnezeu în sufletul omului, ca unicul mijloc puternic la atingerea scopului.

Prin sădirea simțului religios în sufletul omului, a voit înțelepciunea divină, a face pre om se înțelegă că el are o chemare măreță și înaltă, și totodată a și deștepta în el dorința și nisuința, tot spre mai mare dezvoltare a facultăților sufletești, tot spre mai multă perfecțiune, pentru a-l apropia tot mai mult de creatorul său, și prin aceasta de bine și fericire, scopul suprem al omului.

De aici percedând toate confesiunile din patrie, tind a se prevedea cu preoți tot mai luminați, ameliorându-le tot mai mult subsistența, pentru că apoi acei preoți, în schimb, se dezvoltă și se cultivate, în măsură tot mai mare, simțul religios, în membrii bisericești lor.

Când și celelalte confesiuni din patrie, tind a ameliora dotațiunea preoților lor, cari și până acuma au fost și sunt mai bine situați ca ai noștri; atunci cu atât mai mult trebuie să ne încordăm noi puterile a face asemenea, nu numai ca și preoții noștri se lumineze, tot mai mult pre credincioșii bisericești noștri, și pentru-ca să poată ține concurență cu cei ai celorlalte biserice; dar și pentru-ca să nu espunem biserica străbună unor cercări și mai grele.

Să nu tănuim Domnilor deputați, că deși de un timp încôce, am făcut multe ameliorări, pentru toți ceilalți funcționari bisericești, începând dela învățătorii școlilor elementare, până la profesorii institutelor superioare; însă pentru preoți, ale căror venituri au scăzut și scad, din an în an, prea puțin s'a făcut până acuma, căci afară de fondul preoțesc, de care până acuma numai puțini se împărtășesc, — măcarcă ce va se însemne și acel fond modest, pentru cei 640 de preoți ai diecesei? și afară de unele reduceri, — alta nu s'a făcut.

Tocma de aceea situațiunea, în care se află biserica noastră, ne împune serios, să facem tot posibilul și pentru ameliorarea dotațiunii preoțimeii noastre, și adecă, deocamdată a preoțimeii dela parochiile mai slab dotate; ear după timp, pentru ameliorarea dotațiunii și a celelalte preoțimi din eparchie și pentru-ca se o îmbărbătam, tot mai mult, la dezvoltarea și cultivarea simțului religios, și la apărarea marilor interese bisericești, facând pre preoți adevărați apostoli ai bisericei străbune.

Să nu perdem din vedere Domnilor deputați, că prin dezvoltarea și cultivarea simțului religios s'a dezvoltat și s'a cultivat în noi și simțul de conservare; ear dacă dezvoltarea și cultivarea simțului religios se atribue, mare parte, preoțimeii noastre, atunci tot acestei preoțimi are a se atribui, și dezvoltarea și cultivarea simțului de conservare, dealungul seclilor, și în fața tuturor grelelor cercări câte au trecut peste neamul nostru.

De aceea interesul cel mare al bisericei străbune ne împune serios a ne interesa fără întârzieri de ameliorarea dotațiunii preoțimeii noastre pentru-ca

și dănsa se-și poată împlini cu totă bărbăția și conștiințiositatea măreța ei chemare. Ba și mai mult Domnilor deputați, chiar și după ce vom fi îngrijit după putință, de ameliorarea dotațiunii preoțimeii noastre, — o lucrare atât de măreță și importantă, precum este dezvoltarea și cultivarea simțului religios, și prin aceasta și dezvoltarea și cultivarea simțului de conservare, să nu o lăsăm numai în sarcina preoțimeii; ci se conlucrăm și noi, cu toții, în dragoste frațiască, la acel oper al regenerării și al conservării noastre, și anume, se conlucre întréga noastră inteligență de sus până jos, prin cuvinte și prin fapte; căci dacă s'a cerut cândva asemenea conlucrare comună și harmonică, cu atât mai imperios se pretinde această acuma.

Cu privire la ameliorarea dotațiunii preoțimeii, un modest început, vom face Domnilor deputați, dacă vom aproba statutele fondului preoțesc, așa precum le propune adunarea generală a preoțimeii, și dacă vom acorda acelui fond, și din mijlocele diecesei subvențiunea, ce o merită importanța cauzei.

Rugând pre bunul Dumnezeu, să ne trimită la toate acestea și ajutorul său cel puternic, dechiar sesiunea sinodului nostru eparchial ordinariu, pe anul 1896 de deschisă.

La deschiderea sinódelor eparchiale din 1896.

Astăzi se intrunesc pentru a douăzeci și șasea oră în sesiune ordinară sinódele celor trei eparchii, cari constituiesc Metropolia ortodoxă a Românilor din Transilvania și Ungaria.

Astăzi intrăm în al doilea pătrar de veac al vieții noastre constituționale bisericesci. Și negreșit în momentul, când intrăm în al doilea pătrar al vieții noastre constituționale bisericesci, și datorință avem, să reprivim preste istoria noastră bisericească din potra-riul de secul, carele cu ziua de astăzi se împlinesce.

Timpul și împrejurările, prin cari am trecut în primul pătrar, carele espiră, a fost, precum se scie, din cele mai grele. Siliți am fost, să luptăm în acest timp cu multe neajunsuri și cu multe necazuri; și am început acest canonic mod de viață în condițiuni din cele mai grele. Ne găseam adecă la anul 1870 la sfârșitul unei epoci din viața noastră bisericească, în care epocă totă activitatea bătrânilor noștri concentrată a fost pentru redobândirea autonomiei noastre bisericesci, pentru reînființarea vechei noastre Metropolii și pentru despărțirea ierarchică de către Sârbi.

După o grea luptă și după multe jertfe s'a realizat la anul 1864, și respective 1868 această dreptă și canonică dorință a bisericei ortodoxe române din Transilvania și Ungaria; și la anul 1870

am intrat în o nouă viață; dar la intrare ne găseam în situațiunea omului, carele după ce i-a ars casa, sub timpul, până când și-o poate rezidi, nu este capace a-și îngriji de afacerile, cari se refer la dezvoltarea și înaintarea sa. În o astfelu de situațiune s'a început viața noastră bisericească la anul 1870. Ne lipseau atunci multe, și trebuiam, să-le facem cu repejune toate. Dar ori cât de greu a fost timpul și împrejurările, prin cari am trebuit să trecem în pătrariul de veac expirat, cu o mare mângâiere ne despărțim de densusul. Avem convingerea, că am făcut tot ceea ce s'a putut, și putem să șicem, că în butul greutăților, prin cari am trecut, biserica ortodocsă a sciut, să-se gătescă în situațiune, și rodnică a fost activitatea ei în acest prim period al vieții sale constituționale.

Din nefericire însă astăzi, când intrăm în al doilea pătrar de veac al acestei vieți, ne găsim în biserică într'o situațiune, despre carea cutezăm a afirma, că este mult mai grea, de cum era situațiunea, în carea ne găseam la anul 1870. S'au introdus adecă cu prima Octomvre anul trecut legile nouă, așa numite politice bisericesci, și prin acésta negreșit pozițiunea noastră în biserică și misiunea bisericii de a cresce și întări sēmțul de pietate creștinescă al poporului s'a îngreuiat. Ni-s'a îngreuiat mai departe și pozițiunea în ceea ce privesce susținerea și dezvoltarea școlilor noastre confessionale; ér în urma crizei economice, prin carea trece țera, ni-s'a îngreuiat în mare măsură, și dezvoltarea și înaintarea noastră pre terenul economic. Reasumând cele șise până aci constatăm, că ori unde ne aruncăm privirea din punctul nostru de mâncare: bisericesc, școlar și fundațional, vedem și întêmpinăm numai greutăți; și în acésta situațiune intrăm în al doilea pătrariu de veac.

Cu deosebire s'a îngreuiat în mare măsură prin legile nouă bisericesci cestiunea dotării protopresvitelor și a preoțimeii în genere.

În acésta situațiune, este natural, că una din îngrijirile principale a sinódelor eparchiale trebuie să fia între altele și îngrijirea de a căuta și afla mijlocele, prin cari să-se pótă assigura dotațiunea preoțimeii, — ca astfelu preoțimea noastră să pótă face față cu deplină demnitate grelelor împrejurări, cari le întêmpină întru susținerea și dezvoltarea sēmțului de pietate creștinescă în poporul nostru.

Alătura cu acésta îngrijire ne preocupă astăzi susținerea și înmulțirea școlilor noastre confes-

sionale, precum și augmentarea fondurilor și fundațiilor diecesane.

Sunt mari și greu de rezolvit toate aceste cestiuni. Când cugetăm însă la faptul, că în timpul celor douăzeci și cinci de ani trecuți dela intrarea în viață a statutului nostru organic s'au realizat o mulțime de lucrări bune pentru înaintarea sfintei noastre biserici și a poporului credincios, atunci nu ne putem nici decât îndoi, că Dumnezeu ne va ajuta, să continuăm tot cu mai mult succes lucrările noastre în mod nimerit și în al doilea pătrar de veac, în carele am intrat.

Adunarea generală

a învățătorilor români ortodocși din protopresviteratele din drépta Mureșului aparținătoare la jurisdicțiunea Consistoriului eparchial din Arad.

Acésta adunare s'a ținut Joia trecută conform programei publicate. După cuvântul de deschidere pronunțat de dlu praședinte Teodor Ceontea, — adunarea bineventă pre Pré Sânția Sa, părintele Episcop al Aradului, carele și de astă dată veni în mijlocul învățătorilor noștri spre a conlucra împreună cu dênșii și în acésta formă la opul cel mare: cultura poporului nostru. Răspunșdând Pré Sânția Sa la bineventarea reuniunii prin un frumos discurs, ca părintele în mijlocul familiilor sale, espuse învățătorilor adunați unele din greutățile, cari le întêmpină astăzi învățământul nostru poporal, îmbărbătându-i la lucrarea cea anevoișă a creșterii poporului în spiritul religiunii Domnului și Mântuitorului nostru Ișus Christos.

Discursul Pré Sânției Sale a fost ascultat cu multă bucurie de învățătorii adunării, și suntem siguri că a aflat un puternic echo în inimile dênșilor, — carele la timpul său își va da de sigur ródele sale precâmpul de onóre al educațiunii poporului.

După acésta trecându-se la ordinea zilei dlu învățătoriu Ioan Vancu din Arad a cetit disertațiunea: „școla confessională și puterea ei ca factorul suprem al culturii.“ Disertațiunea acésta a fost bine lucrată, și ascultată cu viu interes din partea membrilor.

Urmă apoi raportul comitetului despre activitatea dezvoltată în decursul anului expirat, din carele s'a văduț, că comitetul a făcut tot ceea ce i-a stat prin putință pentru a conlucra la înaintarea învățământului nostru confessional, apoi s'a cetit raportul cassarului și al bibliotecariului, cari rapórté s'au predat unor comisiuni pentru censurare.

Tot în ședința de înainte de améđi a cetit dlu învățătoriu Nicolau Ștef disertațiunea despre: „îmbunătățirea stării materiale a învățătorului.“

În ședința de după améđi a cetit dlu învățătoriu Salomon Giurcône disertațiunea: „Despre societățile de împrumut în genere și despre o asociațiune poporală în spețial.“

Ne ocupăm anume cevași mai mult despre aceste două disertațiuni, pentru că între împrejurările, în cari se găsește astăzi poporul nostru, ambele aceste disertațiuni sînt de o deosebită importanță și constituiesc un plan bine determinat, în carele învățătorii noștri se invită, și angajează a conlucra în măsură tot mai mare la dezvoltarea sîmțului și plăcerii de lucru și la dezvoltarea sîmțului de cruțare în popor, precum și la dezvoltarea și deprinderea poporului la o nimerită fructificare a câștigului realizat prin lucru și cruțare.

Dlu Ștef a accentuat în un mod, după noi, foarte nimerit, că și învățătorii și poporul adese-ori se plîng, că luptă cu multe neajunsuri materiale. În același timp însă ni-se arată, și vedem în tot anul o împrejurare, carea bate la ochi, și carea este foarte semnificativă, și anume că la noi apröpe în totă țera vin, și ne produc o parte însemnată din legumele, ce se consumă, ömeni streini, bulgari veniți din Bulgaria, cari prin cultivarea acestui însemnat ram de câștig, fac, și își câștigă însemnate sume de bani; ér acésta se întemplă astfelu mai cu seamă din motivul, că între ai noștri acest ram de câștig nu este în de ajuns cultivat; ér pentru răspîndirea acestui ram de cultură în popor inițiativa în tot locul trebuie să-o iea învățătorul. Disertantele recomandă culegilor söi, că pentru îmbunătățirea stării sale materiale, învățătorul timpul liber se-l ocupe cu legumăritul, pomăritul, cultivarea vermilor de mătase și a albinelor, ca astfelu să-și pötă adauge la salariul său și în același timp să contribuiescă la răspîndirea în măsură cât mai mare a acestor ramuri de câștig în popor.

Dlu învățătorul Giurcöne ne-a arătat, și vorbit în disertațiunea sa asupra modului, cum învățătorul să contribuiescă din a sa parte la dezvoltarea spiritului de cruțare în popor, și la dezvoltarea modului cum din mici economii, să deprindem poporul a-și forma capitale, și a-se ajuta însuși în casuri de lipsă prin împrumuturi eftine.

Ambe aceste disertațiuni au fost apreteiate după merit din partea membrilor, și s'a luat concludul normativ, ca comitetul reuniunii să conlucre din töte puterile pentru răspîndirea principiilor economice cuprinse și dezvoltate într'önsese; și avem totă nădejdea, că pornind pre acest teren învățătorii noștri dîlnic vor contribui în măsură tot mai mare cu sfatul și esemplul la dezvoltarea spiritului de câștig și de economiä în poporul nostru.

Să dea Dumnezeu, ca astfelu să fiä; și în anii următori cu ocaziunea adunărilor generale procsime să auzim și rezultatele obținute de fie-care învățătoriu pre acest teren!

Tot în ședința ținută după ameađi s'a pertractat și votat cu mici modificări „proiectul de statute“ înaintat de comitet, și s'a constituit reuniunea pre noul period de trei ani; ér cu privire la disertațiunile luate în program

a) Scrierea și cetirea în anul prim prelegere practică de Ioan Micoroiu;

b) „Însemnătatea învățămîntului matematicii în școla poporală“ de Damascen Medrea; și

c) „Căderea corpurilor“, prelegere practică de Iosif Moldovan;

Adunarea generală, fiind timpul înaintat a luat concludul, ca să-se publice în protocolul adunării generale.

Terminând raportul nostru constatăm, că adunarea generală, de carea vorbim, a fost bine cercetată, și am văđut și constatat din partea dlor învățători un învăpăiat zel și multă îndemănare pentru o mai succésă, creștere a viitörelor generațiuni ale poporului nostru în spiritul evangheliei Domnului.

Să trăiescă, și Dumnezeu să-le ajute învățătorilor noștri să prospereze pre acest teren!

Fenomenele voinței.

— Studiu psihologic. —

3) Mișcările reflexe.

a) Caracteristica lor.

Mișcările reflexe se produc așa, că o excitație periferică se conduce pe o fibră sensibilă până la rădęcina acesteia, ear de aci trece la o fibră motorică, și întorcëndu-se prin acésta, produce o mișcare. Mișcări curat reflexe sînt numai acelea, cari nu sînt precedate de nici o senzațiune, ci rezultă numai simplu din organizațiunea și funcțiunea mecanică a corpului.

b) Mișcările reflexe mai simple.

Cele mai simple mișcări reflexe se produc prin ajunerea excitațiunilor la *măduva spinării*. Actele reflexe ale măduvei spinării se pot observa foarte bine la animalele decapitate și la om în starea de somn. Un animal decapitat reagează în contra excitațiilor, cari ating ușor nervii söi, prin contractii musculare mărginite și fără rezultat. Când înse excitațiile devin foarte tari, de ex. la înveninarea prin strichnină, animalul după fie-care excitație, cade în convulsiuni generale. Mișcările reflexe de felul acesta *nu posed caracter de finalitate*, adecă ele se execută *fără nici un scop*, numai ca niște reacțiuni mecanice în contra excitațiilor venite din afară. Reflexele cele mai simple, se produc prin excitații foarte debile sau foarte intensive.

c) Mișcările reflexe mai complicate.

Mișcări reflexe mai complicate se produc prin excitații de *intensitate medie*. Ele se deosebesc de mișcările reflexe simple prin *caracterul lor de finalitate*, adecă prin faptul, că aci *mișcarea este adaptată impresiunei externe*.

Exemple: dacă atingem cu un penel corpul unei broaște decapitate, ea tinde de a depărta, impresia supă-

vătoare, șterge cu piciorul picătura de acid versată pe pelea ei, ba face și încercări de a sări dinaintea excitațiilor mecanice și electrice, cari o ating, șcl; așezată în o poziție neobicinuită, de ex. pe spate, broasca se rențoarcă în poziția sa anterioară, șcl. șcl.

Din toate acestea reiese, că animalul lipsit de encefal este capabil nu numai de reflexe simple, ci totodată și de mișcări, cari se arată ca deplin acomodată diferitelor condiții externe, tocmai ca și când ele ar fi conștiente și voluntare.

d) Finalitatea mișcărilor reflexe.

Faptul, că organismul fiziologic e capabil de a executa mișcări adaptate, conforme unui scop anumit, se poate explica în modul următor. Dacă aplicăm asupra unui organ al corpului o excitație oarecare, atunci se vor pute produce diverse mișcări reflexe dar numai acea mișcare pune capăt excitațiunii, care depărtează organul din sfera acesteia. Prin urmare, de câte-ori se va repeta excitația de atâtea-ori se vor fini încercările de scăpare cu aceeași mișcare adaptată. Prin repetiție deasă se va stabili între o anumită excitație și între mișcările de scăpare corespunzătoare un fel de asociațiune, așa încât excitația totdeauna va fi urmată de aceste mișcări, și încă imediat.

Multe din mișcărilor reflexe se pot explica și așa, că ele întru început s'au executat în mod conștient, tocmai precum învață omul de ex. a umbla voluntar, mai târziu înse ele se sèvresesc inconștient. Datele experimentale ne îndreptătesc a zice, că: *reflexele sînt acte voluntare devenite mecanice.*

e) Mișcărilor reflexe și mai complicate.

Formele cele mai complicate de mișcări reflexe se pot bine observa, dacă din encefalul unui animal depărțăm loburile cerebrale, dar îi lăsăm ganglionii cerebrali, anume tuberculii cvadrigemeni și straturile optice. Finalitatea și adaptațiunea aci sînt cu mult mai perfecte, decât la reflexele măduvei spinale.

4. Mișcărilor instinctive.

a) Caracteristica lor.

Mișcărilor instinctive, se deosebesc de cele reflexe prin faptul, că sînt însoțite de fenomene psihice conștiente, și anume atât de *sensațiuni*, cât și de *sentimente*, ca de ex. când ne retragem mâna în urma unor senzații de arsură, provenită din atingerea unui corp aprins, mișcarea instinctivă e precedată: de „senzații de arsură“ și de „sentimente de durere,“ șcl.

Dar și la mișcărilor instinctive lipsește premeditarea. Caracterul particular al mișcărilor instinctive se manifestă înse cu deosebire în aceea, că ele sînt niște mișcări *adaptate foarte bine la îndeplinirea unui scop*, fără ca nici ele să fi fost învățate, nici acel scop să fie cunoscut clar de individ. Putem zice, că aceste mișcări sînt niște reacțiuni pornite din de-

prinderi organice, basate pe anumite conexiuni de elemente nervoase, pe cari individul le moștenește dela predecesorii săi și le găsește dela naștere, formate gata în natura sa.

b) Procesul de dezvoltare al mișcărilor instinctive.

A explica procesul de dezvoltare al mișcărilor instinctive este foarte dificil, căci chiar și la animalele cele mai inferioare, ca de ex. la protozoee, aflăm deja acele mișcări pe oare-care treaptă de dezvoltare, fixată prin moștenire. Dar se poate presupune, că din mai multe mișcări neregulate cu încetul s'au asociat cu anumite senzații acelea, cari au fost mai potrivite de a provoca oare-care sentimente de plăcere sau de a înlătura oare-care sentimente de neplăcere. Și de oare-ce, în diversele împrejurări, mișcarea atinge rezultatul intenționat acūși mai perfect, acūși mai imperfect, se vor pute dezvoltat treptat mișcări instinctive din ce în ce mai adaptate scopului.

5) Mișcărilor voluntare propriu zise.

a) Caracteristica lor.

Pe lângă mișcărilor simple instinctive, găsim la ființele viețuitoare și astfel de mișcări, la cari se manifestă o *alegere între diverse motive*. Aceste mișcări se numesc: *mișcări voluntare în înțeles propriu*. Indată-ce se produce în noi reprezentațiunea, că în locul unei mișcări date am fi putat executa și altă mișcare cu alt rezultat, mișcarea noastră deja posedă nota caracteristică a unei acțiuni arbitrare sau voluntare.

Deosebirea între mișcărilor voluntare și cele instinctive. Pe când la mișcărilor instinctive voința se determină prin un singur motiv puternic, care nu admite nici o alegere: pe atunci mișcărilor arbitrare sînt totdeauna precedate de actuala alegerii între diverse motive, dintre cari acūși unul, acūși altul va determina direcția voinței.

b) Organele centrale, cari stau în raport cu mișcărilor voluntare propriu zise.

Impulsul spre mișcărilor voluntare emanează dela părțile cele mai dezvoltate ale encefalului, și anume dela *pătura corticală*. Dacă eliminăm din creierii unui animal pătura corticală, mișcări voluntare el nu va mai pute face, cu un cuvânt va fi lipsit de voință, de inițiativă. De altminteri la producerea mișcărilor voluntare conlucra și cerebelul și măduva prelungită.

c) Dezvoltarea mișcărilor voluntare din mișcărilor instinctive.

Mișcărilor voluntare s'au dezvoltat treptat din mișcărilor instinctive, și anume, după ce conștiența s'a învațit cu reprezentații și sentimente. Indată-ce se ciocnesc două cauze excitante, cari deșteaptă același instinct, este făcut începutul pentru dezvoltarea mișcărilor voluntare propriu zise. Mișcărilor animalelor sînt mare parte acte instinctive, pe lângă cari numai în rare cazuri, și anume numai la animalele superioare, se manifestă și acte arbitrare, căci la ele pr. domină sentimentele sensuale, dintre cari de obicei învinge cel mai puternic. Din contră, la om dezvoltarea actelor voluntare este legată de sen-

țimentele estetice și etice superioare, cari adesea vin în conflict cu sentimentele sensuale. Cu toate acestea, și la om, ales la începutul dezvoltării conștiinței, ca de ex. în etatea copilăriei și în starea naturală, multe mișcări posed caracterul actelor instinctive.

(Va urma.)

Dr. P. Pipoș.

Formarea vorbelor. *)

Cu cât un popor este mai înaintat în cultură, cu atâta va avea o limbă mai bogată. Pentru idei nouă se cer și cuvinte nouă. Spre a pute exprima astfel de idei, pentru cari limba noastră nu are cuvinte, ne servim de următoarele mijloce :

1. Schimbarea funcțiunii gramaticale a cuvântului. Același cuvânt poate avea mai multe funcțiuni gramaticale. De ex. :

a) Adv. în funcțiune de subst. : Îți poftesc tot binele. b) Adiec. în funcție de subst. : Leneșul mult alérgă. c) Adiec. în funcție de adv. : Petru se pórta réu. d) Infin. verb. în funcție de subst. : Tăcerea e ca mierea. e) Partic. verb. în funcție de subst. : Apusul sórelui ; învățător. f) Partic. verb. în funcție de adiec. : Omul lucrător ; zi plăcută.

2. Schimbarea înțelesului.

Cele mai multe cuvinte au mai multe înțelesuri. În genere deosebim 2 feluri de înțelesuri : primitiv și figurat. Înțelesul primitiv este însemnarea materială, ce a avut-o cuvântul dintru început ; iar cel figurat este o însemnare ideală, născută prin schimbarea înțelesului primitiv. Exemple :

Frunte în sens primitiv este o parte a capului, iar cu sens figurat zicem : fruntea óstei ; fruntea grâului, fruntea satului, fruntea pământului. Ea merge'n fruntea altor ginte (Al.)

Gura în sens propriu încă este o parte a capului. Dar în sens figurat zicem : gura satului ; gura cuprătorului ; gurile Dunării, gură de rain. Vasul e plin până'n gură.

3. Împrumutarea din alte limbi. Precum în toate limbile, așa se află cuvinte străine și în limba română. Este cu neputință, ca 2 sau mai multe popóre învecinate se stea în contact și să nu influințeze unul asupra celuia-lalt. Acéstă influență negreșit se va observa și în limbă. Acele popóre, dela cari noi am împrumutat cuvinte, sînt cu deosebire : Slavii, Grecii, Ungurii, Turcii, Albanezii și Germanii. Multe cuvinte de acestea se răspândesc tot mai tare și se împămîntenesc așa, că rostindu-le nici nu ne aducem aminte de originea lor. Exemple :

a) Din limba slavonă : a iubi, drag, baltă, scump, cioc, ban, fală, isvor, a isbi, créngă, grijă a opri, etc.

b) Din l. grécă a pedepsi, călugăr, lipsă, a agonisi, folos, drum, blăstăm, spuză, a căsca, icónă, etc.

*) Din Gram. rom. de I. Petranu.

c) Din l. maghiară : viclean, sirguintă, a cheltui, a mistui, fel, oraș, lăcaș, sémă, neam, alean.

d) Din limba turcésă : pară, butuc, cutie, dușman, odae, chirie, cioban, murdar, moș, naiba, tip-sie etc.

e) Din l. albanéză : buză, bucurie, brad, cióră, codru etc.

f) Din l. germană : spiță, șurup, ștreang, ladă, șanț, iarmaroc, smalt, trócă etc.

Afară de acestea în limba noastră chiar și în timpul mai nou s'au întrodus și se întroduc și azi o mulțime de cuvinte străine spre a arăta noțiuni nouă. Aceste cuvinte nouă, luate mai ales din limbile clasice și din cea francesă și italiană, se numesc neologisme. Neologismele sînt reclamate de progresul cultural. Astfel de ex. cuvinte ca : gară, peron, telefon, vagon, tren, și nă, depeșă, tramvaiu, etc. nu au putut fi cunoscute străbunilor noștri și așa noi a trebuit să le împrumutăm dela alte popóre.

Neologisme sînt la noi aprópe toți termenii de sciință : constituțiune, filologie, metal, electricitate, mehanism, centripetal, telescop, fisică, algebră, chemie etc.

Observare. Cuvintele străine, fie ele împrumutări mai vechi, fie neologisme, să le întrebunțăm numai acolo, unde nu avem termen românesc corespunđător. Așa de exemplu vom zice plug, deóre-ce acest cuvînt de origine slavonă azi e cunoscut în toate părțile româniei, iar lat. aratru în limba noastră a dispărut.

Depriinderea C I. Scrieți 5 cuvinte cu mai multe funcțiuni gramaticale, 5 cu deosebite înțelesuri și 5 neologisme.

4. Formarea vorbelor. Cuvinte nouă se forméză în limba noastră prin derivațiune și compunere.

(Va urma.)

Ioan Petranu.

D I V E R S E.

* *Diua Inviéerii Domnului* s'a serbat și în anul curent în biserica catedrală din Arad cu solemnitatea îndatinată. În acéstă și a oficiat sfânta liturgiă Pré Sânția Sa, părintele Episcop al Aradului Ioan Mețian asistat de preoțimea din localitate ; ér la finea sfintei liturgii Pré Sânția Sa a pronunțat vorbirea pastorală, carea ca și altă dată s'a trimis de timpuriu tuturor bisericilor din eparchiă.

Cântările liturgice le-a executat în acéstă și corul mixt, — carele s'a înființat de inteligența română din Arad, — cu multă precisiune.

* *Adunarea generală* a fondului preoțimei gr. or. române din diecesa Aradului s'a ținut ieri sub presi-diul Pré Sânției Sale, părintelui Episcop al Aradului Ioan Mețian fiind de față parinții protopresviteri și reprezentanții aleși de preoțimea eparchiei. După cuvén-

tul de deschidere, adunarea a examinat rațiociniul fondului preoțesc pentru anul 1895, substernute de Consistoriul eparchial din Arad, cari aflându-se în cea mai bună ordine adunarea generala la propunerea comisiunii făcute prin referintele ei, părintele protopresviter Vasiliu Beleşiu decide a-se lua la cunoștință și a-se substerne venerabilului sinod eparchial pentru aprobare.

După acesta s'a pus la ordinea zilei modificarea statutelor fondului, și s'a votat un nou proiect de statute, carele se va substerne venerabilului sinod eparchial în sesiunea anului curent pentru aprobare.

* **Dante pe sēma s-tei biserici.** Credinciosul nostru Nicolae Criste din Beiuș, îndemnat de simțul de pietate creștină a făcut comunității noastre biserică din Beiuș un frumos dar, donându-i casa din piață în preț de 10000 (zece mii) florini.

Actul donațiunii s'a trimis Venerabilului Consistoriu gr. or. din Oradea-mare, spre primire din partea superiorității bisericăse.

Acastă faptă vorbește de sine. N'are lipsă de lauda noastră. Numele credinciosului nostru Nicolau Criste va fi scris în analele binefăcătorilor biserice și va fi pomenit cu recunoștință și pietate din generațiune în generațiune.

Primescă deci susnumitul credincios și pe această cale cea mai sinceră mulțămintă din partea comunității noastre bisericăse din Beiuș. — V. Pap, prot.

* **Himen.** Dl Ioan Crișanu, inv. în Socodor, și-a fidanțat de fitoare soție pe D-șora Ecaterina, fca fostului silvicultor din Nădlac Vincențiu Antal. — Felicitările noastre!

* **Bibliografie.** A apărut de sub tipar „Elemente din Teoria muzicii” pentru institute pedagogice și școle medii de A. Sequens profesor de muzică la institutul ped.-teol. din Caransebeș. Prețul 1 coronă. Se pōte procura dela librăria și tipografia diecesană din Caransebeș. Recomandăm în atențiunea celor competenți acest manual, care cuprinde într'o broșură de 87 pagini (8° mic) cunoștințe suficiente și bineprecisate din teoria musicală. Cartea e destinată pentru institute pedagogice și școlele medii, dēr ea pōte servi cu succes ca manual și pentru corurile vocale de plugari.

† **Necrolog.** Înregistrăm cu durere, că venerabilul nostru confrate Ignatie Serb, paroch în Galșa și asesor al scaunului protopresviteral al Șiriei a trecut la cele eterne în 27 Martie a. c. în anul 76 al etății și 52 al serviciului său preoțesc, — lăsând în cel mai profund doliu pe Gherasim Serb, notariu în Pil, Nicolau Serb, notariu în Chitighaz, pre fca sa Francisca, veduvă Hera, și numeroșe rudeni, precum și poporul nostru din Galșa căruia i-a servit cu credință un lung șir de ani.

Rēmășițele pământese ale defunctului s'au depus spre odichnă eternă cu solemnitatea meritată în 29 Martie a. c.

Esprimându-ne condolența noastră față de familia rēmasă în doliu rugăm pre Dumnezeu, ca sufletul rēposatului în Domnul să-l așeze în locasurile dreptilor.

În veci amintirea lui!

* **Cununa de spini a lui Isus Christos.** Reliquia cea mai prețioasă a religiunii creștine, cununa, care l'au încununat pe Mântuitorul în bătaie de joc, se păstrează în biserica Notre-Dame din Paris și cu ocaziunea Sântelor Pasci totdeauna se pune spre vedere publică. În anul acesta această reliquie a fost așezată într'o nouă cutie, carea este un product clasic al industriei de artă. Cutia, care e făcută de cristal de munte, încă are forma de cunună și pentru petrele cele scumpe și multe, este de o valōre fōrte mare. Insași cununa de spini este într'o stare fōrte slabă, și această, precum ne comunică scriitorii bisericesci, afară de timpul cel lung de atunci, și din cauza, că soldații romani cari o au pus pe capul lui Isus o au legat și cu curelele pe fruntea Lui. Dar și de atunci a trecut preste multe vicisitudini sânta coronă. După luarea trupului lui Isus de pe cruce, crucea, coronă și cunile au fost îngropate în pământ pe locul de restignire, unde le-a găsit mai târziu împărătesa Elena. Mult timp nu s'a știut apoi nimic despre sânta cunună, până când la anul 409 și-a adus aminte de ea episcopul Paulin, ca despre o reliquie sântă și vechie. La anul 1238 împăratul Balduin o a zălogit regelui Ludovic IX. pentru 156, 900 de livre. Regele Ludovic, care mai târziu a fost canonizat între sânți, a zidit o capelă separată pentru ea, unde s'a păstrat până când a fost așezată în biserica Notre-Dame. Odată într'un an la serbătorile Pascilor, este pusă pe altariul principal, unde mii și mii de omenii, alērgă cu pietate la acest simbol sublim al religiunii creștine.

* **Scurtă explicare a ritului sf. botez și al sf. mir.** de Dr. Teodor Tarnavski, docent la facultatea teologică ort. or din Ceruăuți, edițiune separară din Candela 1895. În această lucrare singuritele acte, din care se compune acoliția acestor două sacramente, se descriu după dezvoltarea lor istorică, după cuprinsul lor și după însemnătatea lor simbolică într'un mod temeinic și intuitiv. Autorul s'a folosit atât de literatura cea veche cât și de cea nouă și și-a ajuns scopul în mod eminent, ēră clerului din archidieceza noastră prin publicarea broșurei de față a prezentat o lectură fōrte interesantă și instructivă.

* **Lumină electrică în biserică.** Din partea mai multor episcopi rom. cat. s'au făcut întrebarea de se pōte admite întrebuițarea luminei electrice în biserică. Congregațiunea ritelor a rēspans la această întrebare că lumina electrică nu se pōte întrebuița în biserică în locul luminelor de cēră; dară ea se pōte întrebuița pentru o iluminare mai splendidă a bisericelor fără de a scoposi un efect teatralic.

* **Conservarea laptelui.** S'a aflat un mijloc fōrte însemnat pentru conservarea laptelui, a cărui trebuință e indispensabilă, mai ales pentru cine are copii și se află în vre-o călătorie mai lungă. Se umple o sticlă cu lapte dulce și apoi sticla se așeză într'un vas cu apă rece și așa trebuie încălțit cu încetul până ce vine laptele în fierbere. După fierbere sticla se scōte din vasul cu apă și se astupă. Laptele se ferbe din nou și apoi se lasă să se recescă tot în apa aceea, în care a fiert. Ast-

fel laptele se poate conserva chiar și o jumătate de an, fără a se strica.

* **Etatea animalelor.** Vestitul naturalist engles M. Thomson, a compus o statistică foarte interesantă despre etatea animalelor. Dintre animalele de pe uscat mai mult trăiesc elefantul, cam 4—500 de ani, ér chitul a-junge chiar și 1000 de ani. Intre pelicani și corbi se află esemplare de 100 ani ér leul trăesce și el 80 de ani. Vuliurii o mână până la 60 de ani, vulpile până la 50, delfinii până la 45, boii până la 40. Etatea maximală a cailor e de 35 de ani, a cânilor și a lupilor 30, a ursului 28, a rinocerului 25, a măgariului cam tot atâta. Camilele trăesc până la 20 de ani, mățele până la 15, oile și epurii până la 12. fasanii și găinile până la 11, porcii până la 8—10 ani. Vedem așa dară, că numai puține animale ajung până la 100 de ani.

Concurs.

Pentru stațiunea învățătorască din **Șomoscheș**, comitatul A ad, protopopiatul Boros-Ineului, se escrie concurs cu termin de alegere de 30 zile dela prima publicare.

Emolumintele sunt: 1) Bani gata 300 fl.; 2) locuința sub un edificiu cu celalalt învățătoriu; 3) 8 orgii de lemne, din cari se va încălzi și școla; 4) 4 jugere de pământ cu dreptul de pășune; 5) 10 fl. conferință; 6) 5 fl. scripturistică; 7) 1/2 grădină; 8) dela înmormântări unde va fi poftit 40 cr.

Cei ce vor reflecta la acest post sunt poftiți recursele lor adresate comitetului parochial să le substernă P. On. Domn protopop Ioan Cornea, în Borosjenő, provădute cu toate documintele de lipsă, conform reg. pentru org. învățământului, până la ziua alegerii, având recurenții a se presenta în sfta biserică spre a-și arăta desteritatea în cântare și tipic.

Cei ce vor documenta vrednicie despre conducerea corului vocal deja înființat vor fi preferiți.

Șomoscheș, la 5/17 Martie 1896.

Comitetul parochial.

Cu știrea mea: IOAN CORNEA, m. p. protopresviter.

Pe baza decisului Venerabilului Consistoriu gr. or. oradan de datul 2/14 Martiu a. c. Nr. 33/8B., se escrie concurs pentru îndeplinirea parochiei vacante **T. Creștor** protopopiatul Tincei com. Bihar (Sarkad Keresztur), parochie de classa a III-a pe lângă următoarele emoluminte:

a) 12 jugere pământ parochial arătoriu; b) patru drepturi de pascum în comun; c) unul și jumătate drept pascum pentru meriste; d) birul preoțesc dela 73 numere, câte una vică grâu și jumătate vică orz, ori cucuruz e) dela filii lăcăi 5 cubule grâu; f) stolele preoțesci; g) folosirea intravilanului și asupra edificatelor parochiale. — Tôte aceste computeate la olaltă dau suma de 403 fl. 50 cr. v. a. calcul mediu.

Doritorii de a ocupa acéstă parochie, își vor instrua recursele conform regulamentului congresual, pentru parochie de classa a III-a și le vor înainta la subsemnatul în Tulca (Tulka) p. u. N. Szalonta până în 26 April 8 Maiu a. c. ér până la alegere ce se va întâmpla în 28 April 10 Maiu a. c. vor avea a se presenta la sta biserică a-și arăta desteritatea în cele rituale. —

Tulca, la 19/31 Martiu 1896.

Nestor Porumb, m. p.
adm. protopopesc.

Pe baza decisului Venerabilului Consistoriu gr. or. oradan de datul 2/14 Martie a. c. Nr. 152/9 B. se escrie concurs, pentru îndeplinirea parochiei vacante **Lupóie**, (Farkaspatac) protopopiatul Tincei, com. Bihar, parochie de classa a III-a pe lângă următoarele emoluminte:

a) dela 86 numere de case câte o vică cucuruz; b) dela 86 numere câte 1 fl. în numărariu; c) folosința pământului parochial; d) dela 86 numere câte 2 porțiuni de fân în natură; e) dela fie care număr de casă câte o și de lucru; f) dreptul anual de lemne din pădurea comună; g) stótele preoțesci; h) drept de pășune pentru 25 vite; i) folosința supraedificatelor parochiale. Tôte aceste computeate la olaltă, dau un venit anul de 400 fl. 40 cr: calcul mediu.

Doritorii de a ocupa, își vor intrua recursele conform vegulamentului congresual, pentru parochie de classa a III-a și le vor înainta la subemnatul în Tulca (Tulka) p. u. N. Szalonta până în 30 April (12 Maiu) a. c. ér până la alegere, ce se va întâmpla în 2/14 Maiu a. c. vor avea a-se presenta la Sta biserică, pentru a-și arăta desteritatea în cele rituale.

Tulca, la 19/31 Martie 1896.

Nestor Porumb, m. p.
rdm. protopopesc.

Pentru deplinirea parochiei de classa a III-a din **Cladova**, protopresbiteratul Belințului devenită vacantă prin stremutare, pe baza rezoluțiunei Prea Sântiei sale Domnului Episcop dtto 29 Februaru a. c. Nr. 1201. — se escrie concurs cu termin de 30 de zile dela prima publicare în fôia oficiósă „Biserica și Școla“

Emolumintele sunt: 1.) 30 jugere pământ arătoriu și fenațiu și 1/2 juger intravilan, ce reprezinta un venit anual be 300 fl. v. a. 2.) birul parochial dela 140 numere de case, câte 14 chilograme cucuruz de număr, computeat în bani 70 fl. érá casele fără număr dau câte o zi de lucru. 3) stola usuată. — Tôte venitete computeate la olaltă dau o sumă de 480 fl. v. a. cel puțin.

Recursele ajustate conform prescisele stat. org. și a regulamentului pentru parochii se se trimită părintelului protopresbiter Iosif Grădinariu, în Belinez u. p. Kiszetó; până ta terminul mai sus indicat, având recurenții a se presenta în vre-o Duminecă ori sêrbătore în sta biserică din loc, spre a-și arăta desteritatea rituală și omiletică.

Din ședița Comitetului parochial gr. or. din Cladova, ținută la 10/22 Martie 1896.

Pentru Comitetul parochial:
Teodor Apateanu, m. p.
not. comit.

În conțelegere cu: IOSIF GRĂDINARIU, m. p. protopop.

LICITAȚIUNE MINUENDĂ.

Pe baza aprobării planului de reparare a Preavenerabilului Consistoriu Aradan din 8 Septemvre 1895. Nr. 5219. Comitetul parochial din comuna **Șistaroveț**, tractul Lipovei, deschide lițitație minuendă, cu termin pe 23 Aprilie 5 Maiu a. c. carea se va ținea în sânta biserică din loc la 11 ore. p. m. în prezenția Comitetului paroch. cu prețul de 667 fl. 80 cr: pentru repararea Sântei biserici din loc — doritorii de a întreprinde acest lucru pentru orientarea lor sunt avisați a căuta planul (Überschlag) la oficiul parochial din loc.

Șistaroveț în 19 Martie 1896. v

Simeon Tomescu, m. p.   *Meletiu Suciu, m. p.*
preot.   proș. com.